

HÄRBRE VID PER-MÅNS I VECKEBO

Antikvarisk medverkan vid renovering och dendrokrologisk datering av gårdens äldsta härbre

Per-Måns
Veckebo 3:1
Färila socken
Ljusdals kommun
Gävleborgs län
2023–2024

Daniel Olsson

Slutrapport
Avser byggnadsvårdsbidrag enligt KML
Länsstyrelsens dnr: 9200-2021
Beställare: Kenneth Steiner och Eva Olofsson

Härbre vid Per-Måns i Veckebo

Antikvarisk medverkan vid renovering och dendrokrologisk datering av gårdens
äldsta härbre

Per-Måns
Veckebo 3:1
Färila socken
Ljusdals kommun
Gävleborgs län
2023–2024

Rapport 2025:17
Daniel Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2025

Omslagsbild: Det renoverade härbret (till höger i bild) vid gården Per-Måns i Veckebo, Färila socken, från sydväst: Foto: Daniel Olsson, 2023-11-03.

Länsmuseet Gävleborg medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons licensen CC-BY, undantag kartmaterialet: © Lantmäteriet, dnr I2018/00110.

ISSN 0281-3181

Print: Trycktrean

Innehållsförteckning

Tekniska och administrativa uppgifter	4
Sammanfattning.....	4
Antikvarisk slutbedömning.....	5
Karta.....	6
Lagskydd och kulturhistorisk status.....	6
Historik	7
Orsaker till åtgärder.....	12
Mark och grund.....	12
Timmer och stolpar	13
Övriga trädelar	13
Tak	13
Byggnadens ålder	13
Ärendets fortsättning.....	13
Utförda åtgärder	14
Mark och grund.....	14
Timmer och stolpar	14
Övriga trädelar	15
Tak	15
Dendrokronologisk datering.....	18
Avvikelser från beslut	20
Återstående väsentliga skador.....	20
Antikvariska ställningstaganden	20
Övriga antikvariska iakttagelser.....	21
Övrigt.....	21
Källor.....	22
Arkiv	22
Otryckta källor	22
Informanter.....	22

Bilaga 1: Skiss över härbret med provtagningsställena markerade.

Bilaga 2: Lista över provtagningsställena i härbret.

Bilaga 3: Dendrokronologisk analys av härbret vid Per-Måns i Veckebo, Färila socken, Hälsingland.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	9200-2021
Beslutsdatum:	2022-06-15, 2023-02-15, 2023-11-15 och 2023-11-24.
Länsmuseets diarienummer:	2021-188/310
Projekttid:	Mars–oktober 2023, renovering November 2023–juli 2024, datering
Besiktningar:	2021-09-03, rådgivning 2023-10-25, antikvarisk medverkan 2023-11-03, slutbesiktning 2023-11-30, borring
Antikvarisk medverkan:	Länsmuseet Gävleborg, byggnads-antikvarie Daniel Olsson
Entreprenör:	Gamla Trähus i Färila AB, Färila
Kontaktperson:	Daniel Åkerman
Dendrokronologisk datering:	Lunds universitet, Nationella laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, Lund
Kontaktperson	Hans Linderson
Fastighetsägare:	Kenneth Steiner och Eva Olofsson
Materialleverantörer: Virke	Gamla Trähus i Färila AB, Färila

Dokumentationsmaterialet förvaras i länsmuseets arkiv.

Sammanfattning

Det äldsta härbret vid gården Per-Måns i Veckebo, Färila socken, har under perioden mars till oktober 2023 genomgått en renovering. Arbetet har utförts av Gamla Trähus i Färila AB och Länsmuseet Gävleborg har deltagit i arbetet som antikvariskt medverkande genom byggnadsantikvarie Daniel Olsson som har besiktigt härbret vid tre tillfällen under renoveringen. Byggnaden, som antogs vara av relativt hög ålder, är uppförd i två våningar med syllram, stolpar och en igenbyggd svale och har ett sadeltak med sinuskorrugerad plåt.

Innan renoveringen stod härbret mycket instabilt och Gamla Trähus gjorde därför en provisorisk stabilisering i väntan på en kommande renovering. Härbret var således i stort behov av en stabilare grund. Syllramen hade omfattande röt-skador, två av de fyra stolparna var rötskadade och panelen vid svalen satt dåligt fast. De övre vindskivorna var rötskadade liksom utsmykningsdetaljen vid de båda gavelpetsarna och taketsnockplåt satt delvis lös.

Marken intill härbret som var instabil har grävts ur och en mängd stora stenar har flyttats undan. Efter grävning har marken försetts med isolerande duk och krossmassor. Byggnaden har lyfts och grundstenar har justerats. En ny syllram har tillverkats med utgångspunkt från den tidigare samt två nya hörnstolpar. Panelen vid svalen har plockats bort och återmonterats med nya spikreglar på insidan. En foderbräda vid dörren har bytts ut. Härbret har utrustats med nya övre vindskivor och två nya utsmykningsdetaljer tillverkade med de äldre som förlaga. De tidigare stolparna och utsmykningsdetaljerna har sparats i härbret. Vid slutbesiktningen återstod en del justering av marknivån kring byggnaden, men detta utfördes under 2024 då det var för sent på säsongen att göra det hösten 2023. Arbetet godkändes utan anmärkningar vid slutbesiktningen 2023-11-03.

För att få veta byggnadens ålder bekostade Länsstyrelsen Gävleborg en dendrokronologisk datering. 22 stycken borrhovs tog 2023-11-30 av timmerman Daniel Åkerman och byggnadsantikvarie Daniel Olsson deltog som antikvariskt medverkande. Proverna analyserades i juli 2024 av Lunds universitet och denna analys visade att byggnaden är uppförd i två våningar av timmer fällt 1647-1648. Södesbingen på bottenvåningen byggdes av virke fällt 1655-1656. Byggnaden är således ett välbevarat exempel på en stor ekonomibyggnad från 1600-talets mitt.

Antikvarisk slutbedömning

Renoveringen av det äldsta härbret vid gården Per-Måns har utförts på traditionellt sätt av Gamla Trähus med virke av god kvalitet och med hantverksmässiga metoder. Det utförda arbetet kunde godkännas utan anmärkningar vid slutbesiktningen som hölls 2023-11-03. Återstående markjustering utfördes under 2024. Läns museet bedömde att alla genomförda åtgärder var antikvariskt väl utförda och upprättade ett antikvariskt slutintyg 2023-11-07 och tillstyrkte därigenom utbetalning av det beviljade byggnadsvårdsbidraget.

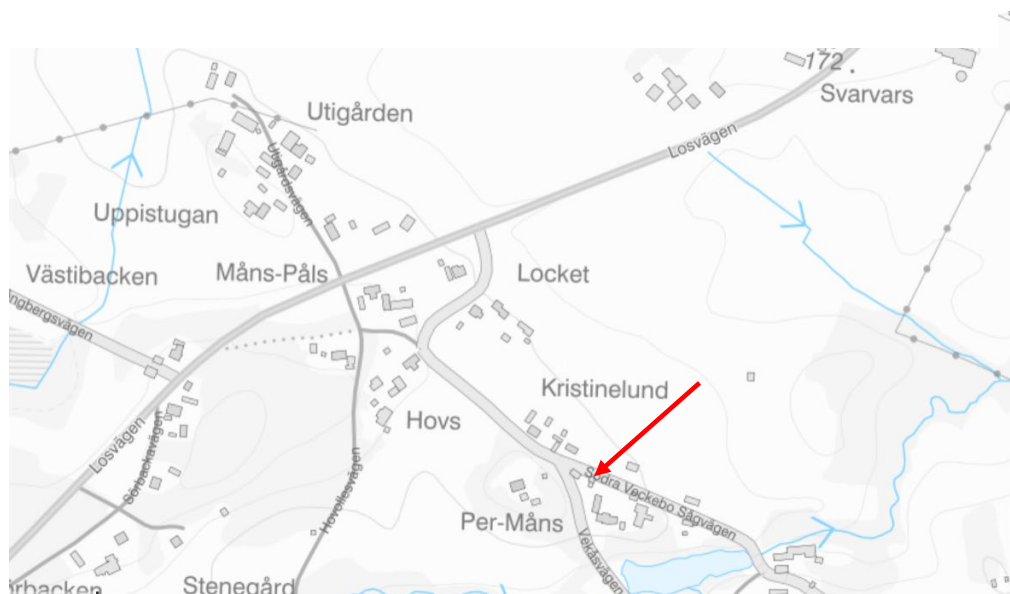

Figur 1. Det yngre härbret (till vänster) och det äldre härbret (till höger) vid Per-Måns i Veckebo, Färila socken, under pågående renovering av det äldre härbret. Foto från sydöst: Daniel Olsson, 2023-10-25.

Karta

Figur 2. Utdrag ur cX-kartan över Gävleborgs län med byn Veckebo markerad med en pil.

Figur 3. Utdrag ur Gävle kommuns karta i Digitala kartarkivet, över delar av södra Veckebo med det nu aktuella härbret markerad med en pil.

Lagskydd och kulturhistorisk status

Gården Per-Måns i Veckebo är inte skyddad som byggnadsminne eller genom särskilda planbestämmelser.

Figur 4. Familjen Steiner uppställda på gården framför bostadshuset (till vänster i bild) och parstugan (till höger i bild). Foto taget av okänd fotograf i mitten av 1910-talet. Foto i Ljusdalsbygdens museums bildarkiv (Neg R 3263).

Historik

Gården Per-Måns i Veckebo är en hälsingegård belägen cirka sju kilometer väster om Färila tätort. Gården flyttades, enligt uppgift i äldre tid, från *Svarvars*, Veckebo 2:1 (se figur 3) till nuvarande plats. Gården har bebotts av samma släkt i sju generationer och ett släktgårdsdiplom från 1940-talet finns bevarat. Ägarna till denna gård grundade och drev sedan under lång tid den ännu bevarade och närbelägna Veckebosågen. På gården finns idag ett bostadshus i två våningar, en äldre parstuga i ett plan, en ladugårdsbyggnad med loge, en magasinsbyggnad, två härbren och ett antal övriga ekonomibyggnader. Mangårdsbyggnaden ska enligt uppgift vara uppförd 1771 och den byggdes om 1908.

Enligt traditionen i släkten ska gårdens parstuga vara uppförd redan under 1600-talet och medflyttad från det tidigare gårdsläget vid Svarvars. Utformningsmässigt har den dock flera drag av sättet att bygga och uppföra bostadshus i Hälsingland under 1700-talets andra hälft. Byggnaden står på grundstenar, är timrad med fasader av rödmålat synligt timmer och vitmålade omfattningar.

Figur 5. Bostadshuset, parstugan och gårdens båda härbren från nordöst. Jämför med figur 4 ovan. Foto: Daniel Olsson, 2023-10-25.

Figur 6. Parstugan från sydöst. Foto: Daniel Olsson, 2025-10-25.

Mot gården finns en stor förstukvist med utsmyckning i snickarglädestil och ett tresidigt tak. Vid sidan av förstukvisten finns en källarsvale. Huset har numer tak av tegelimiterande plåt. Byggnadens port utgörs av en ljusgrönt målad pardörr med speglar och skulpterade dörrblad med ett avancerat äldre mönster- och blomstermåleri (se figure 7). Pardörren har ett spröjsat överljusfönster. Dörren har tidigare åtgärdats av en konservator från Delsbo.

Parstugan är försedd med dubbla kammare placerade i bredd innanför farstun. I interiören märks främst en välbevarad stor stuga med trägolv, öppen spis, högt brutet skärtak av 1700-talsmodell och väggmålningar med blomstermotiv på väv. I detta rum har äldre föremål från gården och bygden samlats av tidigare ägare.

Figur 7. Parstugans bemålade pardörr. Foto: Daniel Olsson, 2021-09-03.

Figur 8. Gårdens mindre härbre som sannolikt är uppfört på 1800-talet. Foto: Daniel Olsson, 2025-10-25.

Figur 9. Det äldsta härbret från söder. Foto: Daniel Olsson, 2021-09-03.

Det äldsta härbret

Det härbre som är äldst är beläget närmast byvägen och härbret ska enligt traditionen också vara medflyttat från gården Svarvars. Utformningsmässigt har härbret en rad ålderdomliga drag som inte motsäger denna teori. Härbret nyttjades för sädesförvaring ända fram till 1980-talet.

Byggnaden, som är rödmålad, är uppförd i två våningar och bottenvåningen har yttermått 4,60 x 5,05 meter, se skiss över planlösningen i bilaga 1. Härbret vilar på en syllram och stolpar, varav fyra är kraftigare och medan fyra är klenare, där de klenare stolparna sannolikt har satts in som förstärkningar långt senare. Härbret har en utvändig trappa/stege vilken är fastsatt med gångjärn nedtill i en gjuten plint så att den kan fällas upp när den inte nyttjas. Byggnaden har en förbyggd sval med stående kraftig träpanel och en yttre port av trä i svart kulör.

Övervåningen kragar ut lite på långsidorna och har en lucka placerad rakt ovanför porten. Huset har dubbla vindskivor med svängda former på de undre vindskivorna och en liten dekoration av trä vid varje gavelspets. Taket är av sinuskorrugerad plåt.

Figur 10. Härbret från norr. Foto: Daniel Olsson, 2021-09-03.

Figur 11. Bottenvåningen från väster med den ålderdomliga inre dörren och bakom den stegen upp till övervåningen. Foto: Daniel Olsson, 2021-09-03.

Härbret har en mycket ålderdomlig inre dörr med dekorerade järnbeslag (se figur 11 och 14) golv och sädesbingar av virke av breda plankor (se figur 13) och en stege av trä som leder upp till övervåningen där det också finns sädesbingar (se figur 15 och 16) men sannolikt tillkomna senare än bingarna på bottenvåningen. Timret är obehandlat i interiören med halsningar närmast knutarna (se figur 12).

Figur 12. Detalj av en av härbrets knutar inifrån byggnaden med halsningar närmast knuten. Foto: Daniel Olsson, 2021-09-03.

Figur 13. Detalj av ursprunglig sädesbinge. Foto: Daniel Olsson, 2021-09-03.

Figur 14. Detalj av en av den inre dörrens ålderdomliga järnbeslag. Foto: Daniel Olsson, 2021-09-03.

Figur 15. Övervåningen från öster. Foto: Daniel Olsson, 2021-09-03.

Figur 16. Övervåningens södra hörn med luckan i den sydvästra väggen. Foto: Daniel Olsson, 2021-09-03.

Figur 17. Den nordöstra delen av syllramen från öster. Foto: Daniel Olsson, 2021-09-03.

Orsaker till åtgärder

Här nedan beskrivs enbart de skador som har åtgärdats i samband med renoveringen av gården Per-Måns äldsta härbre.

Mark och grund

Innan renoveringen var marknivån och gräsvegetationen kring härbret relativt hög. Byggnaden hade sjunkit i bakkant, samtidigt som två stora stenar hade tryckt upp och skadat den bakre syllstocken och därmed gjort hela den bärande syllramen instabil (se figur 18).

Figur 18. Syllramens nordvästra del där två stora stenar har tryckt och skadat syllramen, Foto från väster: Daniel Olsson, 2023-10-25.

Timmer och stolpar

Hela syllramen hade omfattande rötskador och två av de äldre kraftigare stolparna var också skadade. Timret tycktes i övrigt vara i gott skick.

Övriga trädelar

Den stående träpanelen vid svalen hade delvis gått ur spåren i nederkant och en panelbräda var skadad. Den yttre trädörren var svår att öppna. De övre vindskivorna var rötskadade.

Tak

Takplåten övernocken behövde spikas åt.

Byggnadens ålder

Innan denna renovering fanns inga kända uppgifter om härbrets ålder, mer än att den muntliga traditionen inom ägarfamiljen alltså gjorde gällande att ett härbre var medflyttat från platsen där gården låg på 1600-talet. Som nämnts ovan fanns det ett antal kännetecken som tydde på att byggnaden kunde vara av hög ålder.

Ärendets fortsättning

Fastighetsägaren kontaktade läns-museet för rådgivning och museet utförde en rådgivningsbesiktning 2021-09-03 varvid det äldsta härbret uppmärksammades särskilt. Efter detta kontaktade fastighetsägaren timmerman Daniel Åkerman, Gamla Trähus i Färila AB, som tog fram ett åtgärdsförslag för gårdens äldsta härbre daterat 2022-06-14. Fastighetsägaren sökte och erhöll sedan byggnadsvårdsbidrag från länsstyrelsen 2022-06-15, tilläggsbidrag för grundförstärkning och byggnadsåtgärder 2023-02-15. Läns museet föreslog att härbret borde undersökas dendrokronologiskt och länsstyrelsen lämnade bidrag för borning och analys 2023-11-15 samt ett tilläggsbidrag till denna del 2023-11-24.

Figur 19. Detalj av panelen vid härbrets svalg innan renoveringen. Foto från öster: Daniel Olsson, 2023-10-25.

Figur 20. Detalj av knutkedja vid härbrets västra börn. Foto från sydöst, Daniel Olsson, 2023-10-25.

Figur 21. Per Måns båda härbren med det mindre härbret till vänster i bild och det större, som nu har åtgärdats, till höger i bild. Foto från öster: Daniel Olsson, 2023-10-25.

Utförda åtgärder

Renoveringen har utförts av Gamla Trähus i Färila AB under perioden ledning av timmerman Daniel Åkerman. Allt virke som har använts har varit nogga utvalt och av god kvalitet.

Mark och grund

Under vintern 2023 säkrade Gamla Trähus byggnaden provisoriskt med en limträbalk i väntan på renoveringen. De två stora stenarna som delvis låg under syllramen togs sedan bort. Marken nordväst om härbret har förstärkts med ett lastbilslass med bergkross som lades ut med grävmaskin. Avsikten med bergkrossen är att undvika att byggnadens grundstenar sjunker ned igen. Markduk har lagts ut ovanpå bergkrossen under marknivå. Byggnaden har lyfts och grundstenarna har justerats och kompletterats efter behov. Det sista av markjusteringen kring byggnaden utfördes 2024 eftersom det var för sent på säsongen att göra detta under hösten 2023.

Timmer och stolpar

Sedan byggnaden hade lyfts plockades den skadade syllramen bort och en ny tillverkades med den tidigare som förlaga. De båda rötskadade kraftigare stolparna ersattes med nytillverkade av samma format och virkesbearbetning. Även två av de smalare stöden behövde ersättas med nytillverkade, vilket gjordes med de tidigare som förlaga (se figur 22-27).

Figur 22. Syllramen från nordväst med de båda nytillverkade kraftigare stolparna. Foto: Daniel Olsson, 2023-10-25.

Övriga trädelar

Den stående träpanelen vid svalen demonterades och därefter trycktes den undre horisontella brädan tillbaka. Panelen har därefter återmonterats så den åter står i spåret upptill och nedtill. Den skadade panelbrädan har bytts mot en ny av samma dimension och virkesbehandling som den befintliga (se figur 28 och 30). Två nya spikreglar har satts in för att öka panelens stabilitet. Den yttre dörren har justerats så att den nu åter går att stänga utan svårigheter. Den ursprungliga tröskeln har återmonterats. Vid dörren sattes en ny vertikal foderbräda som ersättning för den tidigare som visade sig vara skadad. En ny trälist sattes in för att hålla fast dörrfodret. Knutlådor har justerats och satts fast ordentligt där det fanns behov av detta.

De skadade övre vindskivorna har bytts mot nya av samma format som de tidigare. Den tidigare dekorationen som satt placerad vid gavelspetsarna har nytillverkats med de tidigare som förlaga (se figur 27, 29 och 30).

Tak

Nockplåten har spikats åt.

Figur 23. Detalj av syllramens sammanfogning i ett hörn. Foto: Daniel Olsson, 2023-10-25.

Figur 24. Detalj av nytillverkad kraftig stolpe. Foto: Daniel Olsson, 2023-10-25.

Figur 25. Anders Bekkos hugger till ytan där den nytillverkade stolpen ska placeras. Foto: Daniel Olsson, 2023-10-25.

Figur 26. Detalj av nytillverkad stolpe vid slutbesiktningen. Foto från nordväst: Daniel Olsson, 2023-11-03.

Figur 27. Detalj av härbret från väster vid slutbesiktningen. Foto: Daniel Olsson, 2023-11-03.

Figur 28. Detalj av panelen vid svalen efter renovering. Foto: Daniel Olsson, 2023-11-03.

Figur 29. Detalj av den ny tillverkade utsmyckningen vid gavelspetsen. Foto från sydöst, Daniel Olsson, 2023-11-03.

Figur 30. Härbret från sydöst vid slutbesiktningen. Foto: Daniel Olsson, 2023-11-03.

Figur 31. Daniel Åkerman tar ut borrhövar i övervåningens golv i härbret. Foto: Daniel Olsson, 2023-11-30.

Dendrokronologisk datering

Timmerman Daniel Åkerman och byggnadsantikvarie Daniel Olsson begav sig till det äldsta härbret vid Per-Måns 2023-11-30 för provtagning inför dendrokronologisk analys. Daniel Åkerman som utförde all borrhövar har mycket stor erfarenhet av denna form av undersökningar. Daniel Olsson skötte borrhövarsprotokollet. Efter noggrant urval av möjliga provtagningsställen togs 22 prover enligt följande (se bilaga 1 och 2):

- Prov 1-3 Stolpe
- Prov 4-6 Sädesbinge bottenvåningen
- Prov 7-10 Golvbrädor bottenvåningen
- Prov 11-16 Timmerstomme bottenvåningen
- Prov 17-18 Golvbrädor övervåningen
- Prov 19-22 Timmerstomme övervåningen

Samtliga uttagna prover var av furu och samtliga utom den undersökta stolpen hade spår av bark, det vill säga att det framgick tydligt när virket slutade att växa, vilket underlättar analysen. Proverna märktes och packades av Daniel Åkerman innan de skickades till dendrokronolog Hans Linderson vid Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi vid Lunds universitet, Lund. Den dendrokronologiska analysen utfördes sommaren 2024 och finns presenterad i rapport 2024:55 från Lunds universitet daterad 2024-07-15 (se bilaga 3).

Analysen visade att byggnadens timmerstomme och golvbrädor är uppförda av virke fällt vinterhalvåret 1646–1647. Två prover kan möjligen vara från stockar fällda ett år tidigare. Den undersökta stolpen har också avverkats vinterhalvåret 1646–1647. Sädesbingen på bottenvåningen är tillverkad av virke som fällts vinterhalvåret 1655–1656. Enligt Lunds universitets rapport tyder detta på att härbret är uppfört 1648 eller något enstaka år senare medan sädesbinden har

Figur 32. Daniel Åkerman plockar ut ett borrhprov taget i golvet under härbret. Foto: Daniel Olsson, 2023-11-30.

tillkommit 1656 eller något enstaka år efter detta. Den dendrokronologiska analysen visade också att virket (som väntat) är hämtat från Hälsingland, möjligen helt lokalt. Virkets ålder varierar mellan 210 till 310 år, vilket alltså innebär att dessa träd började växa på 1300- eller 1400-talet. Detta härbre är således ett gott exempel på ett stort härbre för sädesförvaring uppfört i en etapp vid mitten av 1600-talet och inrett med sädesbingar på bottenvåningen cirka åtta år senare.

Figur 33. Detalj av borrhproverna som togs i härbret. Foto: Daniel Olsson, 2023-11-30.

Avvikelser från beslut

Renoveringen av härbret har följt framtagna handlingar och några särskilda avvikelser från länsstyrelsens bidragsbeslut har således inte behövt göras.

Återstående väsentliga skador

Det renoverade härbret har inga kända återstående skador efter denna renovering. Inte så lång från härbret finns en vägtrumma under byvägen och denna trumma ligger relativt högt. Läns museet anser att det skulle kunna vara värt att överväga om det är möjligt att gräva ned trumman lite djupare så att vatten som hamnar intill härbrets grund lättare kan rinna undan.

Det yngre härbret lutar och syllramen har vissa rötskador. dessa bedöms för närvarande inte som akuta, men på sikt bör även detta härbres syllram renoveras och grundstenarna justeras så att även denna byggnad står säkert och stabilt.

Antikvariska ställningstaganden

De flesta antikvariska frågeställningar var i detta fall utredda innan arbetet inleddes. De frågor som uppkommit har tagits upp vid läns museets besiktningar och beskrivits i texten ovan.

Figur 34. Gårdens äldsta härbre (närmast i bild) efter avslutad renovering. Foto från öster: Daniel Olsson, 2023-11-30.

Övriga antikvariska iakttagelser

Den syllram som byttes ut var inte den ursprungliga eftersom den hade en sågad yta undertill. Troligen utfördes detta under 1990-talet då Daniel Åkermans far Roland Åkerman kände till att härbrets syll åtgärdades samtidigt som kvarndammen i Tallåsen, men han var inte involverad i renoveringen av härbret.

I samband med borringen inför den dendrokronologiska analysen gjordes en noggrann genomgång av härbret och då gjordes även en del intressanta antikvariska iakttagelser:

På undervåningen är timmerstommen märkt med streck som skulle kunna tyda på att den har flyttats. Golvet är kilat för att vara så tätt som möjligt.

Mitt på väggen mot nordöst respektive mot sydväst på övervåningen finns spår av att där tidigare har funnits en skjutlucka. En av dessa har sannolikt varit cirka 36 centimeter lång.

Sädesbingarna på övervåningen är tillverkade av ramsågat virke och således betydligt yngre än bottenvåningens huggna sädesbingar. På övervåningen finns ett spräckt undertak som är narat, vilket eventuellt skulle kunna vara ett återanvänt undertak. Undertaket är väldigt tunt. Sparrarna som bär upp undertaket är sannolikt yngre än undertaket och timmerstommen, så dessa kan mycket väl ha bytts ut när byggnaden eventuellt flyttades till den nuvarande platsen.

Figur 35. Daniel Åkerman under borringen i härbrets bottenvåning. Foto från öster: Daniel Olsson, 2023-11-30.

Övrigt

Marknivån och gräsvegetationen kring gårdens båda härbren bör även fortsättningsvid hållas efter kontinuerligt så att inte syllramarna skadas. Vid framtida åtgärder på gården Per-Måns bör man utgå från byggnaderna samt välja material och metod med utgångspunkt från detta. Man bör inte byta ut mer än nödvändigt och välja virke av god kvalitet, tryckimpregnerat virke bör undvikas helt. Tänk på att byggnaderna är gamla och att detta måste få synas även efter en renovering.

De båda utbytta hörnstolparna har sparats inuti härbret. Där finns även den tidigare utsmyckningen vid takets främre gavelspets bevarad.

Källor

Arkiv

Länsmuseet Gävleborg. Ärendearkiv. Ljusdals kommun, Färila socken, Veckebo 3:1, Per-Måns/Steiners.

Ljusdalsbygdens museum. Bildarkivet.

Otryckta källor

Hansson, Anton och Linderson, Hans. 2024. *Dendrokronologisk analys av härbret vid Per-Måns i Veckebo, Färila socken, Hälsingland*. Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport 2024:55. Lund: Lunds universitet.

Åkerman, Daniel. *Projekt: Härbre Per-Måns Veckebo*. Projektbeskrivning/offert 2022-06-14.

Informanter

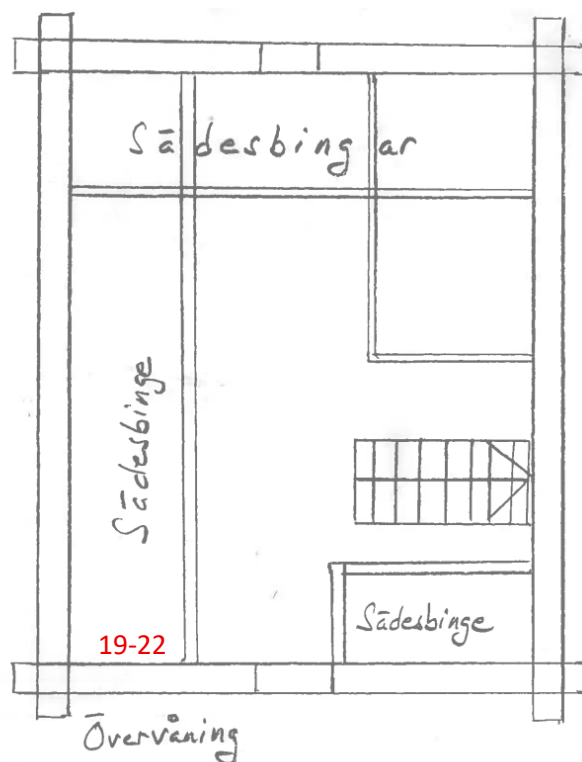
Steiner, Ingall. Fastighetsägarens faster, uppvuxen i gården. Muntliga uppgifter 2021-09-03.

Steiner, Kenneth. Fastighetsägare. Muntliga uppgifter under renoveringen.

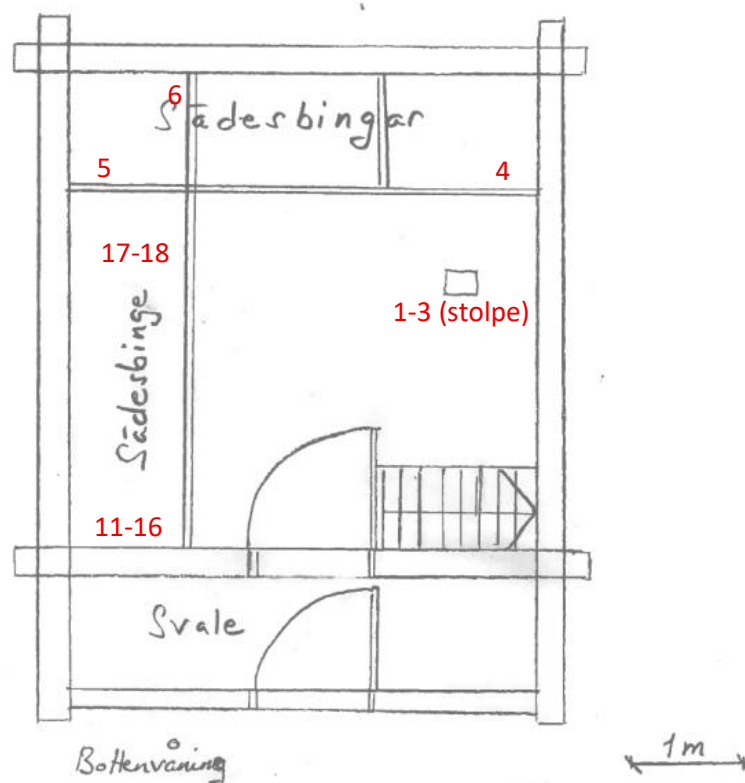
Åkerman, Daniel. Timmerman, Gamla Trähus i Färila AB. Muntliga uppgifter under och efter renoveringen/borrningen.

Fastighetsbeteckning: Veckebo 3:1	Socken: Färila	Kommun: Ljusdal
Provtagare: Daniel Åkerman Gamla Trähus i Färila AB	Protokollförare: Daniel Olsson Länsmuseet Gävleborg	Provtagningsdatum: 2023-11-30

Skiss över härbrets
planlösning med
borrprovernas lägen
i byggnaden unge-
färligt markerade
med röd färg.

7-10 underifrån

Fastighetsbeteckning: Veckebo 3:1	Socken: Färila	Kommun: Ljusdal
Provtagare: Daniel Åkerman Gamla Trähus i Färila AB	Protokollförare: Daniel Olsson Länsmuseet Gävleborg	Provtagningsdatum: 2023-11-30

Provtagning för dendrokronologisk undersökning

Provnummer	Provets läge i byggnaden	Kommentar
1	Stolpe, förvaras numer i härbret. (Samma stolpe som prov nr 2 och 3).	Ej bark.
2	Stolpe, förvaras numer i härbret. (Samma stolpe som prov nr 1 och 3).	Ej bark.
3	Stolpe, förvaras numer i härbret. (Samma stolpe som prov nr 1 och 2).	Ej bark.
4	Sädesbinge, plankor mellan vägg B-D, cirka 0,4 meter från vägg D. (Samma planka som prov 5).	Bark, prov i 2 delar.
5	Sädesbinge, plankor mellan vägg B-D, cirka 0,4 meter från vägg B. (Samma planka som prov 4).	Bark.
6	Sädesbinge, plankor mellan vägg C och plankan B-D, cirka 0,6 meter från vägg C.	Bark.
7	Golvbräda 1 räknat från vägg C. Prov taget under härbret.	Bark.
8	Golvbräda 2 räknat från vägg C. Prov taget under härbret.	Bark.
9	Golvbräda 3 räknat från vägg C. Prov taget under härbret.	Bark.
10	Golvbräda 4 räknat från vägg C. Prov taget under härbret.	Bark.
11	Vägg A, stock 1 (syllstock) cirka 0,2 meter från vägg B.	Bark.
12	Vägg A, stock 2, cirka 0,1 meter från vägg B.	Bark.
13	Vägg A, stock 3, cirka 1,0 meter från vägg B.	Bark.
14	Vägg A, stock 4, cirka 0,4 meter från vägg B.	Bark.
15	Vägg A, stock 5, cirka 0,3 meter från vägg B.	Bark.
16	Vägg A, stock 7, cirka 0,6 meter från vägg B.	Bark.
17	Golv mellan våning 1 och 2. Golv- bräda 4 från vägg C. Prov taget underifrån, cirka 0,6 meter från vägg B.	Bark.

Fastighetsbeteckning: Veckebo 3:1	Socken: Färila	Kommun: Ljusdal
Provtagare: Daniel Åkerman Gamla Trähus i Färila AB	Protokollförare: Daniel Olsson Länsmuseet Gävleborg	Provtagningsdatum: 2023-11-30

18	Golv mellan våning 1 och 2. Golvbräda 5 från vägg C. Prov taget underifrån, cirka 0,6 meter från vägg B.	Bark.
19	Vägg A, stock 10, cirka 0,8 meter från vägg B.	Bark.
20	Vägg A, stock 11, cirka 1,0 meter från vägg B.	Bark. Prov i 2 delar.
21	Vägg A, stock 16, cirka 1,0 meter från vägg B. Ingår i gavelröste.	Bark.
22	Vägg A, stock 17, cirka 1,0 meter från vägg B. Ingår i gavelröste.	Bark.

Övergripande kommentarer

Härbrets väggar benämnda A-D i medurs riktning med ingångsgaveln som sida A. Stockarna är räknade nedifrån och upp. Måttuppgifterna till borrhingsplatserna är ungefärligt angivna. Den nu borrarade stolpen togs in i byggnaden vid renoveringen hösten 2023.

LUND UNIVERSITY

DEPARTMENT OF QUATERNARY GEOLOGY
KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN
HANS LINDERSON

15 Juli 2024

Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2024:55
Anton Hansson & Hans Linderson
DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV HÄRBRET VID PER-MÅNS I
VECKEBO, FÄRILA SOCKEN, HÄLSINGLAND

Uppdragsgivare: Gamla trähus i Färila AB, Ryssvägen 26, 82761, Färila. Org.nr: 556752-2197

Kontaktperson: Daniel Åkerman, info@gamlatrahus.se

Område: Ljusdal **Prov nr:** 71681-71702 **Antal borrhprov:** 19

Dendrokronologiskt objekt: Stolpe (71681-71683), sädesbinge (71684-71686), golv våning 1 (71687-71690), vägg (71691-71696, 71699-71702), golv våning 2 (71697-71698)

Resultat dendro:

Dendro nr:	Provnr	Trädslag	Antal år (1 radie om ej annat anges)	Splint (Sp) Bark (B) Vankant (W)	Datering av yttersta årsring i provet	Beräknat Fällningsår E(Efter) V(vinterhalv-året)	Egenålder ±20; ST=samma träd Ö=ökning
71681	1; stolpe	Tall	167	Sp 83, W	1646	V 1646/47	260; ST1-3
71682	2; stolpe	Tall	183	Sp 82, Ej W	1644	V 1646/47	260; ST1-3
71683	3; stolpe	Tall	180	Sp 80, W	1646	V 1646/47	260; ST1-3
71684	4; sädesbinge	Tall	170	Sp 90, B W	1655	V 1655/56	230; ST4-5
71685	5; sädesbinge	Tall	168	Sp 119, B W	1655	V 1655/56	230; ST4-5
71686	6; sädesbinge	Tall	202	Sp 68, B W	1655	V 1655/56	250; Ö 1637
71687	7; golvbräda 1	Tall	249	Sp 104, W	1647	V 1647/48	310
71688	8; golvbräda 2	Tall	152	Sp 102, W	1647	V 1647/48	230
71689	9; golvbräda 3	Tall	126	Sp 102, W	1647	V 1647/48	210
71690	10; golvbräda 4	Tall	173	Sp 83, B W	1647	V 1647/48	230
71691	11; stock 1 vägg A	Tall	260	Sp 83, B W	1646*	1646-1647	340
71692	12; stock 2 vägg A	Tall	243	Sp 97, B W	1646*	1646-1647	290; Ö 1635
71693	13; stock 3 vägg A	Tall	286	Sp 106, B W	1647*	V 1647/48	330; Ö 1636
71694	14; stock 4 vägg A	Tall	267	Sp 92, B W	1647*	V 1647/48	310
71695	15; stock 5 vägg A	Tall	283	Sp 123, B W	1647*	V 1647/48	320
71696	16; stock 7 vägg A	Tall	285	Sp 75, B W	1647	V 1647/48	320; Ö 1636
71697	17; golvbräda 4	Tall	212	Sp 99, B W	1647	V 1647/48	270
71698	18; golvbräda 5	Tall	255	Sp 88, B W	1647	V 1647/48	310
71699	19; stock 10 vägg A	Tall	262	Sp 85, B W	1647	V 1647/48	300
71700	20; stock 11 vägg A	Tall	233	Sp 94, B W	1647	V 1647/48	270; Ö 1636
71701	21; stock 16 vägg A	Tall	260	Sp 83, B W	1647	V 1647/48	290
71702	22; stock 17 vägg A	Tall	203	Sp 89, B W	1647	V 1647/48	280; Ö 1636

*Saknade eller utkilande ringar i provet. Ringar har lagts till i efterhand efter jämförelse med övriga prover från härbret.

Kommentarer till ovanstående resultattabell

Golvbrädor och väggstockar (prov 71687-71702) har avverkats **vinterhalvåret 1647/48** om ett gemensamt fällningsår förutsätts. Prov 71691-71694 märkta med * har utkilande/saknade ringar i sin yngsta del. Dessa har lagts till efter jämförelse med övrigt virke från byggnaden. För prov 71691-71692, med sista årsring 1646, visar inte ringbreddsmönstret tydligt att ytterligare en ring saknas. Det går därför inte att utesluta att dessa två prov har avverkats ett år tidigare än övrigt virke.

Stolpen, prov 71681-71683 har avverkats **vinterhalvåret 1646/47**. Virket från sädesbingen, prov 71684-71686 har avverkats **vinterhalvåret 1655/56**.

Sammanvägt tyder analysen på att härbret är uppfört 1648 eller något enstaka år därefter. Sädesbingen har sedan byggts till 1656 eller något enstaka år därefter.

Allt virke korrelerar väl inbördes vilket tyder på att det är hämtat från ett och samma skogsområde. Höga korrelationer fås mot regionala referenser från Hälsingland och Dalarna samt mot härbrena i Långhed, Alfta socken och Hallen, Idenors socken. Sammanvägt tyder resultatet på att virket är hämtat från Hälsingland, möjligen helt lokalt. En del prover har en tillväxtökning cirka 10 år före avverkning. Dessa prov är märkta Ö och årtal i tabellen ovan. Tillväxtökningen 1635-1637 tyder på förändrade tillväxtförhållandet i beståndet och när tillväxtökningen är så pass sammanhållen över flera träd kan det röra sig om en tidigare avverkning i beståndet.

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare, Lunds Universitet

Sölvegatan 12, S-223 62 Lund Tel. +46-46-2227891, Fax +46-46-2224830 e-mail: Hans.Linderson@geol.lu.se

Beskrivning av tabellen ovan

”Dendroidentitetsnummer”, är en unik identitet för varje prov hanterade på laboratoriet.

”Antal år”, årsringar som är analyserade i vissa fall har det inte varit möjligt att mäta årsringsbredden, då har årsringarna räknats, vilket har markerats med ”+n”.

I samma kolumn förekommer någon gång noteringen ”ew” eller ”lw” dessa termer härrör från engelskans early wood (vårved) och late wood (sommarved) och beskriver graden av den yngsta/sista årsringens utveckling. Detta indikerar att virket är avverkat på sommaren.

”splint, vankant, bark” indikerar hur många årsringar som saknas i provet. Förutsatt att provet går att datera och man har vankant eller bark i provet så får man en årsexakt datering (extrema undantag finns). ”nära vankant” uppges när det finns indikationer om detta, till exempel i fältanteckningar eller om en sågskiva följer en naturlig kurvatur i rundvirket. Om vankant (den rundade avslutningen av virket där barken har försvunnit) saknas och splinten syns kan man beräkna fällningsåret med hjälp av splintstatistiken för olika trädslag och förhållanden. Vanligtvis används 17 ± 7 år på ek och en mer varierad bild på tall med en maximal variation på ± 20 år. Saknas splinten (”ej sp”) anges en så kallad ”efterdatering” (*terminus post quem*). Virket får då en äldsta möjliga datering. Teoretiskt kan virket vara hur ungt som helst men mer troligt handlar det om upptill några tiotal år senare avverkning än angivna efterdatering. Detta diskuteras vanligtvis i rapporten. Anges sp=0 menas splinten observeras utanför ytterst/yngsta årsring men årsringen är inte inmätt eftersom den inte är komplett.

”Datering av yttersta årsring i provet”, är alltid årsexakt vid en datering. Om provet inte kan korsdateras med en daterad dendrokronologisk serie anges ”ej datering”. Detta uppträder oftast vid ett litet årsringsantal (unga/snabbvuxna/kraftigt nedbrutna träd), udda trädslag (i Sverige är ek och tall bäst), för få prover från den undersökta konstruktionen, störd tillväxt etc.

”Beräknat fällningsår” här görs en beräkning utifrån dateringen av den yttersta årsringen i provet och hur många årsringar som beräknas saknas i provet. Felmarginalen som anges täcker mer än 95 procent av proverna. Finns barken eller vankanten kvar på provet ges dateringen påföljande vinterhalvår om inga andra noteringar har gjorts. Vinterhalvåret avser trädets viloperiod så att ingen årsringsbildning sker i stamvirket, viloperioden påbörjas normalt i augusti och pågår till maj söder om Norrlandsgränsen (ungefär Dalälven). Stamvirkets viloperiod blir succesivt längre mot fjällens trädgräns.

Analyskostnad:

Objektskostnad	6000:-
Provkostnad dendro (19 * 600:-)	11400:-

Belopp att betala (exklusive moms): 17400:-

Faktura framställs senare av Lunds Universitet.

Mätresultaten kommer att bevaras på laboratoriet och utnyttjas i universitetets forskning.

Proverna kommer att ingå i RAÄ's arkiv och förvaltas av laboratoriet

Vid extern kommunikation av resultaten i den här rapporten önskas omnämnande av laboratoriet.

Vid referens till rapporten: *Hansson, A. & Linderson, H. 2024. Dendrokronologisk analys av härbret vid Per-Måns i Veckebo, Färila socken, Hälsingland. Nationella laboratoriet för vedanatomi och dendrokronologi rapport 2024:55. Lund: Lunds universitet.*

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare

Lunds Universitet

Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, Sölvegatan 12, 223 62 Lund

E-post: Hans.Linderson@geol.lu.se Tel: 046-2227891

LänsMuseet Gävleborg, Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle. lansmuseetgavleborg.se